

QO'QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2025-yil 2-son)

PEDAGOGIKA
PEDAGOGY

4K KO'NIKMALARINI O'QUV JARAYONIGA QO'LLASHNING DOLZARB MASALALARI

*Eshmuradov Shuxrat Xujanovich,
Qashqadaryo viloyati pedagoglarni yangi
metodikalarga o'rgatish milliy markazi katta o'qituvchisi
E-mail: eshmurodov.s@mail.ru*

Annotatsiya: Zamonaviy jamiyatda texnologik va ijtimoiy o'zgarishlar tobora jadallashib borayotgan bir sharoitda insonning o'z bilim va ko'nikmalarini doimiy ravishda rivojlantirish qobiliyati katta ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli, ta'lim jarayonida an'anaviy yondashuvlardan tashqari, kritik fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya va kollaboratsiya (4K) kabi muhim ko'nikmalarga asoslangan o'qitish metodlarini joriy etish zaruriyati ortib bormoqda. Bu ko'nikmalarning har biri o'quvchilarning kelajakdagi shaxsiy va kasbiy muvaffaqiyatiga xizmat qiladi. Kritik fikrlash insonning ma'lumotlarni chuqur tahlil qilish, asoslangan qarorlar qabul qilish va mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatini shakllantiradi. Kreativlik esa yangicha fikrlash va innovatsion yechimlarni izlashga undaydi. Kommunikatsiya va kollaboratsiya o'quvchilarning jamoa bilan ishlash, samarali muloqot qilish va hamkorlikda muammolarni hal etish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Mazkur maqola 4K ko'nikmalarini ta'lim jarayoniga qo'llashning dolzarb masalalarini atroflicha tahlil qilib, ularni muvaffaqiyatli amalga oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: 4K ko'nikmalari, kritik fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya, kollaboratsiya, zamonaviy ta'lim, innovatsion yondashuv, pedagogik texnologiyalar, o'quv jarayoni, interaktiv metodlar, STEAM, gamifikatsiya.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ НАВЫКОВ 4К В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация: В современном обществе, где технологические и социальные изменения ускоряются, способность человека постоянно развивать свои знания и навыки становится все более важной. Поэтому, в дополнение к традиционным подходам, растет необходимость внедрения в образовательный процесс методов обучения, основанных на таких важных навыках, как критическое мышление, креативность, коммуникация и сотрудничество (4К). Каждый из этих навыков служит будущему личному и профессиональному успеху студентов. Критическое мышление развивает способность человека глубоко анализировать информацию, принимать обоснованные решения и

делать самостоятельные выводы. Творчество стимулирует новое мышление и поиск инновационных решений. Коммуникация и сотрудничество развивают у учащихся навыки командной работы, эффективного общения и совместного решения проблем. Целью данной статьи является комплексный анализ современных проблем применения навыков 4К в образовательном процессе и разработка практических рекомендаций по их успешной реализации.

Ключевые слова: навыки 4К, критическое мышление, креативность, коммуникация, сотрудничество, современное образование, инновационный подход, педагогические технологии, процесс обучения, интерактивные методы, STEAM, геймификация.

CURRENT ISSUES OF APPLICATION OF 4K SKILLS IN THE LEARNING PROCESS

Abstract: In a modern society where technological and social changes are accelerating, a person's ability to constantly develop his knowledge and skills is becoming increasingly important. Therefore, in addition to traditional approaches, there is an increasing need to introduce teaching methods based on such important skills as critical thinking, creativity, communication and collaboration (4K) in the educational process. Each of these skills serves the future personal and professional success of students. Critical thinking forms a person's ability to deeply analyze information, make informed decisions and draw independent conclusions. Creativity, on the other hand, encourages new thinking and the search for innovative solutions. Communication and collaboration develop students' abilities to work in a team, communicate effectively and solve problems in cooperation. This article aims to comprehensively analyze the current issues of applying 4K skills to the educational process and develop practical recommendations for their successful implementation.

Keywords: 4K skills, critical thinking, creativity, communication, collaboration, modern education, innovative approach, pedagogical technologies, learning process, interactive methods, STEAM, gamification.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda texnologik taraqqiyot, ijtimoiy o'zgarishlar va mehnat bozoridagi keskin raqobat ta'lim tizimiga yangi talablarni qo'yimoqda. Endilikda an'anaviy bilimlarni o'zlashtirishning o'zi kifoya qilmay, o'quvchilarning mustaqil fikrlash, ijodiy yondashish, muammolarni samarali hal qilish va jamoa bilan ishlash qobiliyatlarini shakllantirish dolzarb masalaga aylanmoqda. Shu sababli, ta'lim tizimi zamonaviy kasbiy va shaxsiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan yangi metodlarni joriy etishi talab qilinmoqda.

Shu nuqtayi nazardan, o'quv jarayoniga kritik fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya va kollaboratsiya (4K) tamoyillarini tatbiq etish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu ko'nikmalar zamonaviy ta'lim standartlarida asosiy kompetensiyalar sifatida e'tirof etilib,

o‘quvchilarning bilimni tahlil qilish, yangilik yaratish, samarali muloqot qilish va guruh bo‘lib ishlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Kritik fikrlash insonning ma‘lumotlarni chuqur tahlil qilish, xulosalar chiqarish va asoslangan qarorlar qabul qilish qobiliyatini oshiradi. Kreativlik yangicha fikrlash va innovatsion yechimlarni izlash imkonini beradi. Kommunikatsiya samarali axborot almashish va o‘z fikrlarini tushunarli ifodalashni ta‘minlasa, kollaboratsiya esa jamoaviy ishlash va hamkorlikda masalalarni hal qilishga yo‘naltirilgan.

Hozirgi kunda butun dunyo bo‘ylab ta‘lim tizimlari 4K modeliga asoslangan yondashuvlarni joriy etishga harakat qilmoqda. Chunki ushbu ko‘nikmalar inson kapitalini rivojlantirishning asosiy mezonlaridan biri hisoblanib, iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotning muhim omillaridan biri sifatida qaralmoqda. O‘quv jarayonida 4K modelini samarali tatbiq etish uchun interaktiv ta‘lim, loyiha asosida o‘qitish, STEAM, gamifikatsiya va boshqa innovatsion pedagogik texnologiyalar keng qo‘llanilmoqda. Biroq bu jarayonda muayyan muammolar ham mavjud bo‘lib, ularning ilmiy jihatdan o‘rganilishi va amaliy yechimlar ishlab chiqilishi zarur. Shuningdek, zamonaviy pedagogik metodlar, o‘qituvchilarning roli va ularning yangi talablarga moslashuvi kabi masalalar ham yoritiladi. Ushbu tadqiqot natijalari 4K ko‘nikmalarini ta‘lim tizimiga muvaffaqiyatli joriy etish bo‘yicha ilmiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili.

Mamlakatimizda ta‘lim sifati va o‘quv jarayonida innovatsion yondashuvlarni joriy etish bo‘yicha ko‘plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Jumladan, 4K ko‘nikmalarining (kritik fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya va kollaboratsiya) ta‘lim jarayoniga qo‘llanishi bo‘yicha ham bir qator olimlarimiz tomonidan tadqiqotlar olib borilgan. Ushbu bo‘limda mazkur mavzu doirasida yurtimiz olimlari tomonidan amalga oshirilgan ilmiy ishlarga tahliliy yondashiladi.

X. To‘rayev, M. Jo‘rayev va N. Qosimovlar o‘z ilmiy izlanishlarida ta‘lim jarayonida 4K ko‘nikmalarini rivojlantirishning nazariy asoslarini o‘rganib chiqqanlar. Ularning tadqiqotlarida asosiy urg‘u zamonaviy pedagogik yondashuvlarga qaratilgan bo‘lib, kritik fikrlashni shakllantirish usullari, ijodiy yondashuvni rivojlantirish tamoyillari va kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish strategiyalari keng yoritilgan. Xususan, X.To‘rayevning fikriga ko‘ra, ta‘lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish, muammoli ta‘lim yondashuvlarini qo‘llash va o‘quvchilarning mustaqil izlanish faoliyatini rag‘batlantirish 4K ko‘nikmalarini rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlaridir.

Kritik fikrlash bo‘yicha Sh. Abdurahmonov va D. Usmonovning ishlarini alohida ta‘kidlash mumkin. Ularning tadqiqotlariga ko‘ra, ta‘lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun savol-javob metodlari, fikrlash xaritalari, “Debat” va “Munozara” kabi interfaol texnikalardan samarali foydalanish lozim. Tadqiqotchilar kritik fikrlashni rivojlantirishning asosiy bosqichlarini ajratib ko‘rsatib, ularni amaliyotga tatbiq etish bo‘yicha tavsiyalar berganlar.

Ta‘limda kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish bo‘yicha M. Karimov va U. Abdullayev tomonidan qator tadqiqotlar olib borilgan. Ularning tadqiqotlariga ko‘ra, samarali

kommunikatsiya o‘quvchilarning kelajakdagi kasbiy muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Shu sababli, o‘quv jarayonida ijodiy muhokamalar, jamoaviy loyihalar va rolli o‘yinlar kabi metodlarni keng qo‘llash zarurati mavjud.

Kollaboratsiya bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlardan N. Islomov va R. Tojiboyevning ishlarini alohida qayd etish mumkin. Ularning izlanishlarida o‘quvchilarning jamoaviy ishlash qobiliyatini oshirishda muammoli o‘qitish, guruhli loyiha metodlari va interaktiv seminarlar samarali natija berishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

B. Yoqubov va G. Normurodov ta’lim tizimiga 4K ko‘nikmalarini joriy etishning asosiy muammolarini tahlil qilganlar. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ushbu jarayonda uchraydigan asosiy qiyinchiliklar quyidagilardan iborat:

- An’anaviy yondashuvlarga bog‘lanib qolgan o‘qitish metodlari;
- O‘qituvchilarning 4K modeliga oid yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega emasligi;
- Ta’lim muassasalarida innovatsion texnologiyalar va interfaol metodlar yetarlicha tatbiq etilmaganligi;
- O‘quv dasturlarining 4K kompetensiyalarini rivojlantirishga yetarlicha moslashtirilmaganligi.

Bu muammolarni hal etish uchun tadqiqotchilar o‘qituvchilar malakasini oshirish dasturlarini takomillashtirish, yangi pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish, interfaol metodlarni amaliyotga tatbiq etish va zamonaviy ta’lim resurslaridan samarali foydalanish zarurligi haqida fikr bildirishgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot 4K ko‘nikmalarini (kritik fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya va kollaboratsiya) ta’lim jarayoniga qo‘llashning dolzarb masalalarini o‘rganish hamda ularning samaradorligini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi yondashuv va usullarga asoslangan:

Tadqiqot dizayni va yondashuvlar

Tadqiqot kombinatsiyalangan yondashuv (mixed-method research) asosida olib borildi, ya’ni sifat (qualitative) va miqdor (quantitative) tahlillari qo‘llanildi.

Sifat tahlili (Qualitative analysis)

- Ilmiy adabiyotlar va mavjud tadqiqotlarni o‘rganish
- Ekspertlar bilan suhbatlar (o‘qituvchilar, ta’lim mutaxassislari)
- Dars kuzatuvlari va interaktiv metodlar samaradorligini baholash.

Miqdoriy tahlil (Quantitative analysis)

- So‘rovnomalar va test natijalari asosida statistik tahlil
- Eksperiment natijalari va ularning ta’lim samaradorligiga ta’siri.

Tadqiqot Usullari

1. Ilmiy Adabiyotlar Tahlili

Tadqiqotning nazariy asoslarini aniqlash maqsadida mamlakatimiz va xorijiy olimlarning 4K ko‘nikmalariga oid ilmiy maqolalari, dissertatsiyalari va ta’lim dasturlari o‘rganildi. Adabiyotlar tahlili asosida 4K modelining pedagogik yondashuvlari va amaliy qo‘llanishi bo‘yicha mavjud tendensiyalar aniqlangan.

2. Ekspert Suhbatlari

Tadqiqot doirasida ta’lim sohasi mutaxassislari, professor-o‘qituvchilar va pedagoglar bilan intervyular o‘tkazildi. Suhbatlarda quyidagi masalalar tahlil qilindi:

4K ko‘nikmalarining ta’lim jarayoniga ta’siri

O‘qituvchilar va o‘quvchilarning bu yondashuvlarga tayyorgarlik darajasi

Mavjud pedagogik metodlarning samaradorligi

3. Empirik Tadqiqot (Eksperiment)

Tadqiqot jarayonida empirik tajribalar tashkil etildi. Tadqiqotning eksperimental bosqichi ikki guruhga bo‘lingan:

Nazorat guruhi – an’anaviy yondashuv asosida o‘qitilgan o‘quvchilar

Eksperimental guruhi – 4K metodikalarini qo‘llagan holda ta’lim olgan o‘quvchilar

Eksperiment davomida quyidagi metodlar asosida natijalar baholandi:

Test sinovlari – o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini baholash

O‘quvchilarning loyihaviy ishlari – kreativ fikrlash va jamoaviy ishlash qobiliyatlarini o‘lchash

O‘qituvchilar fikr-mulohazalari – 4K metodlarining samaradorligini aniqlash

4. So‘rovnoma va Statistik Tahlil

Eksperiment natijalarini aniq tahlil qilish uchun so‘rovnomalar va testlar yordamida statistik ma’lumotlar yig‘ildi. Tadqiqot ishtirokchilari:

- 100 nafar o‘quvchi
- 30 nafar o‘qituvchi
- 10 nafar ta’lim mutaxassisi

So‘rovnomalar natijalari SPSS dasturi yordamida qayta ishlanib, 4K metodlarini tatbiq etish samaradorligi bo‘yicha statistik ko‘rsatkichlar chiqarildi.

Tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta’minlash uchun quyidagi tamoyillarga amal qilindi:

Ma’lumotlar manbalarining xilma-xilligi – turli metodlar (suhbatlar, eksperiment, so‘rovnomalar) orqali natijalarning haqqoniyligi tekshirildi.

Eksperimentning ob’ektivligi – nazorat va eksperimental guruhlar o‘zaro solishtirilib, 4K yondashuvlarining samaradorligi baholandi.

Statistik qayta ishlash – ma’lumotlar raqamli shaklda tahlil qilinib, aniq xulosalar chiqarildi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati:

Mazkur tadqiqot natijalari asosida quyidagilar ishlab chiqildi:

O‘qituvchilar uchun metodik tavsiyalar – 4K metodlarini samarali qo‘llash bo‘yicha yo‘riqnoma

Interfaol dars modullari – kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan materiallar

Loyiha asosida o‘qitish bo‘yicha tajriba dasturlari – STEAM, gamifikatsiya va kollaboratsiyaga asoslangan yondashuvlar

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur tadqiqot natijalariga ko‘ra, 4K ko‘nikmalarini (kritik fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya va kollaboratsiya) ta‘lim jarayoniga tatbiq etish o‘quvchilarning intellektual rivojlanishi va ijtimoiy kompetensiyalarining oshishiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatishi aniqlandi. Quyida tadqiqotning asosiy natijalari va ularning tahlili keltirilgan.

Eksperiment natijalari:

Tadqiqot doirasida nazorat va eksperimental guruhlarining bilim darajasi, kreativ fikrlashi, muloqot va jamoada ishlash qobiliyatlari baholandi.

Eksperiment yakunida quyidagi asosiy natijalar kuzatildi:

Ko‘nikmalar	Nazorat guruhi (an’anaviy o‘qitish)	Eksperimental guruhi (4K metodlari asosida o‘qitish)	Farq (%)
-------------	-------------------------------------	--	----------

• Kritik fikrlash	65%	85%	+20%
• Kreativlik	60%	83%	+23%
• Kommunikatsiya	58%	80%	+22%
• Kollaboratsiya	62%	87%	+25%

Bu natijalar shuni ko‘rsatadiki, 4K yondashuvlari asosida o‘qitilgan o‘quvchilar an’anaviy ta‘lim olgan guruhga nisbatan mantiqiy tahlil qilish, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashish bo‘yicha yuqori natijalarga erishgan. Shuningdek, ularning jamoaviy ishlash va samarali muloqot qilish qobiliyatlari ham yaxshilangan.

Tadqiqotning muhim tahlillari

Kritik fikrlashni rivojlantirish tahlili

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarga an’anaviy dars usullaridan farqli ravishda muammolarni mustaqil hal qilishga yo‘naltirilgan topshiriqlar berilganda, ularning fikrlash qobiliyati sezilarli darajada rivojlangan.

- Muammoli ta‘lim va bahs-munozara metodlari tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda eng samarali yondashuvlar ekanligi aniqlandi.

- O‘quvchilar real hayotga oid vaziyatlarni tahlil qilishga o‘rgatilganda, ularning qaror qabul qilish qobiliyatlari 20-25% ga oshdi.

Kreativlikning O‘sishi

O‘quvchilarning ijodiy tafakkurini shakllantirishda loyiha asosida o‘qitish va STEAM yondashuvlari muhim rol o‘ynagan.

- Gamifikatsiya elementlari va ijodiy topshiriqlar qo‘llanganda, o‘quvchilar muammolarga nostandart yondashishni o‘rgangan.

- O‘quvchilarning mustaqil ijodiy ishlari, masalan, innovatsion loyiha tayyorlash yoki muammolarni yechishga qaratilgan topshiriqlar, ularning kreativ tafakkurini 20% dan ortiq darajada rivojlantirgani aniqlandi.

Kommunikatsiya va kollaboratsiyaning rivojlanishi

O‘quvchilarning samarali muloqot qilish va jamoada ishlash qobiliyatlari 4K metodlari tatbiq etilgan guruhda ancha yuqori darajada rivojlangan.

- Rolli o‘yinlar, jamoaviy muhokamalar va loyiha ishlari o‘quvchilarning nutq ko‘nikmalarini oshirishga yordam bergan.

- O‘quvchilar jamoa bo‘lib ishlaganda, o‘zaro fikr almashish va muammolarni hamkorlikda hal qilish qobiliyatlari 25% ga oshgani kuzatildi.

O‘qituvchilarning fikr-mulohazalari

Tadqiqot doirasida 30 nafar o‘qituvchi ishtirok etgan so‘rovnomalar natijalari tahlil qilindi. O‘qituvchilarning aksariyati 4K metodlarini qo‘llash: Dars jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishini, o‘quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlashga undashini, ta’lim jarayonida ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishini ta’kidlab o‘tdilar.

Biroq, ayrim o‘qituvchilar 4K metodlarini to‘liq joriy etishda mavjud muammolarni ham qayd etishgan:

- O‘qituvchilarning 4K metodologiyasi bo‘yicha yetarlicha bilim va malakaga ega emasligi

- Dars jarayonida interfaol metodlarni qo‘llash uchun texnik va didaktik resurslarning yetishmovchiligi

- Ba’zi maktablarda jamoaviy ishlashga mos muhit yo‘qligi

Asosiy xulosalar va tavsiyalar

Tahlillar asosida 4K ko‘nikmalarining ta’lim jarayoniga integratsiya qilinishi natijasida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

- O‘quvchilarning mustaqil fikrlash, kreativ yondashish va muloqot qilish qobiliyatlari sezilarli darajada rivojlanadi.

- Jamoaviy ishlash ko‘nikmalarining oshishi natijasida o‘quvchilar kelajakda mehnat bozorida talabgir bo‘lish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

- Dars jarayoni interfaol metodlar bilan boyitilganda, o‘quvchilarning o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari o‘rtacha 20-25% ga oshadi.

Tavsiyalar

- O‘qituvchilarning malakasini oshirish – 4K metodlarini samarali joriy etish uchun maxsus o‘quv kurslari tashkil etish.

- Darslik va o‘quv materiallarini takomillashtirish – 4K kompetensiyalariga mos keladigan yangi ta’lim dasturlarini ishlab chiqish.

- Ta’lim muassasalarida zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish – interfaol ta’lim vositalari, STEAM laboratoriyalarini yaratish.
- 4K ko‘nikmalarini baholash tizimini ishlab chiqish – o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya va kollaboratsiya qobiliyatlarini o‘lchash metodikalarini ishlab chiqish.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, 4K ko‘nikmalarini ta’lim jarayoniga tatbiq etish o‘quvchilarning o‘qish jarayoniga bo‘lgan qiziqishini oshirib, ularning amaliy va intellektual salohiyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuning uchun mamlakatimiz ta’lim tizimida 4K yondashuvlarini kengroq qo‘llash, o‘qituvchilarni yangi metodikalarga tayyorlash va zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Axmedov Sh. Zamonaviy ta’limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 240 b.
2. Karimov U. Ta’limda 4K kompetensiyalarini shakllantirish usullari // Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy jurnali. – 2021. – №3(25). – B. 45–52.
3. Norqulov B. Kritik fikrlashni rivojlantirishda muammoli ta’lim usullarining ahamiyati // O‘zbekiston ta’limi. – 2019. – №7(12). – B. 67–75.
4. Safarov R. STEAM ta’limining innovatsion usullari // Iqtisodiyot va ta’lim jurnali. – 2022. – №6(10). – B. 112–120.
5. Hamidova Z. Gamfikatsiya va uning ta’lim jarayonidagi o‘rni // Pedagogika va psixologiya tadqiqotlari. – 2021. – №4(15). – B. 29–35.
6. Dewey J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938. – 116 p.
7. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978. – 159 p.
8. Trilling B., Fadel C. 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. – San Francisco: Jossey-Bass, 2009. – 240 p.
9. Fullan M. Great to Excellent: Launching the Next Stage of Ontario’s Education Agenda. – Ontario Ministry of Education, 2013. – 56 p.
10. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – Paris: UNESCO Publishing, 2019. – 64 p.